

Česká společnost pro slavistická, balkanistická a byzantologická studia, z. s.,
ve spolupráci se Slovanským ústavem AV ČR, v. v. i. Vás srdečně zve na

9. BYZANTOLOGICKÝ DEN

který se uskuteční v **pátek 20. května 2022**, v prostorách **Slovanského ústavu AV ČR, v.v.i.** (Valentinská 1, 3. patro, 110 00 Praha). Setkání bude možné současně sledovat online na:

<https://uso6web.zoom.us/j/81890078700?pwd=RSt5SlVpQTEweUsoelJjQWdhenJFUTo9>

Meeting ID: 818 9007 8700
Passcode: 893304

Program

14.00	Úvod
14.05 – 14.25	Dana Picková, prezentace knihy <i>Od Rusi k moskevskému carství</i>
14.25 – 14.45	Nad'a Profantová, <i>Kování a ozdoby byzantského typu ze 7. a 1. poloviny 8. století v Čechách</i>
14.45 – 15.05	Diskuse
15.05 – 15.25	<i>Coffee break</i>
15.25 – 15.45	Teodora Georgievová, <i>Stvorené k obdivu: koruny v medzinárodnej politike Byzantskej ríše medzi 10. a 12. storočím</i>
15.45 – 16.05	Ruben Campini – Annalisa Moraschi, <i>Making the present past: the 19th-century travel accounts of Ravenna (1814–1914)</i>
16.05 – 16.25	Diskuse
16.25 – 16.45	<i>Coffee break</i>
16.45 – 17.05	Ivan Prchlík, <i>Mohou být v textu De adm. imp. 29 pasáže převzaté z Annálů Nicomacha Flaviana? Příspěvek do nedávné diskuse na stránkách Byzantinoslavik</i>
17.05 – 17.25	Dana Picková, <i>Byzantská princezna a moskevský gosudar</i>
17.25 – 17.45	Diskuse
17.45	Závěr

Abstrakty

Ruben CAMPINI – Annalisa MORASCHI, *Making the present past: the 19th-century travel accounts of Ravenna (1814–1914)*

Ravenna, which preserved one of the most unique ensembles of late antique monuments in Europe, in the first half of the 19th century was cut off from the main itineraries of the Grand Tour. Consequently, only few people went to Ravenna in this period, and even fewer left some descriptions of the city and its monuments. However, in parallel with the general improvement of transportation and communications following the political unification of Italy – as well as with the development of Byzantine studies – the medieval heritage of the city was subject to a newly found interest. The aim of the paper is thus to analyse this production in order to intercept the continuities and discontinuities in the evolution of the perception of the Ravennate byzantine heritage during the 19th century by part of the western travellers. Finally, the present paper is one of the outcomes of the long-standing collaborative research between the authors on the topic of the evolution of the perception of Ravenna in the 19th century, which will result in a publication of a book (forthcoming 2023).

Teodora GEORGIEVOVÁ, *Stvorené k obdivu: koruny v medzinárodnej politike Byzantskej ríše medzi 10. a 12. storočím*

Príspevok sa zaoberá otázkou, akým spôsobom boli koruny používané v byzantskej diplomacii a do akej miery ich funkcia určovala ich výzdobu a ikonografiu. Na príklade svätoštefanskej koruny, koruny Konštantína IX. Monomacha a koruny z Preslavu ilustruje, ako a či vôbec príchod koruny z Byzancie transformoval panovnícku reprezentáciu a korunovačný rituál v obdarovanom kráľovstve. Za týmto účelom popisuje a porovnáva význam korún pre reprezentáciu panovníka v Uhorsku, Bulharsku a Byzantskej ríši a ich úlohu v korunovačnom rituáli. Primárnym cieľom je odpovedať na otázky: Ako bolo v byzantskej spoločnosti vnímané darovanie korún? Nachádzame v ich ikonografii zakódované posolstvá určené obdarovaným panovníkom? Je možné v korunovačných rituáloch Byzancie, Bulharska a Uhorska nájsť spoločné črty, ktoré by sa dali pripísať prijatiu byzantskej koruny? A na záver: Mali obdarovaní panovníci a ich dediči tendenciu preberať reprezentáciu byzantského cisára?

Dana PICKOVÁ, *Prezentace knihy Od Rusi k moskevskému carství*

Knihla nabízí obsáhlé poučení o starších dějinách východní Evropy, které v současné české historiografii s výjimkou období Kyjevské Rusi stále chybí. Poskytuje informace o významných událostech, jevech a trendech v historii státních útvarů, které tu postupně vznikaly, ale většina z nich se již stala dávnou minulostí. Primárně,

nikoliv však výhradně, jde o syntézu politických dějin koncipovaných v chronologickém sledu. Kromě tohoto základního syžetu se kniha zabývá otázkami státoprávního vývoje a zákonodárství, církevním životem, nastiňuje rozvrstvení společnosti i ekonomickou problematiku a zahrnuje obsáhlejší exkurzy do oblasti dějin písemnictví i hmotné kultury. Práce čerpá z nejnovější, ale i starší historiografie a z původních pramenů, ale jejich interpretace si nečiní nárok přinést jediný nebo jedině správný pohled, a otevírá tak prostor pro další diskusi.

Název publikace *Od Rusi k moskevskému carství* byl zvolen zcela programově, neboť nejlépe vyjadřuje záměr vycházet z dobových představ o prostoru a politických nebo etnických identitách a nepřenášet současné koncepce do minulosti. Dějiny, o nichž se v ní jedná, se udály na území, jemuž ve středověku a raném novověku vládli příslušníci dynastie Rurikovců – jihozápadní rurikovské země byly v době, kdy se staly součástí litevského nebo polského státu, ponechány stranou. Dané území je tradičně označováno jako Rus nebo Rusko, což ovšem není historicky opodstatněné pro celé sledované období, neboť takové pojmenování nelze zdůvodnit na základě písemných pramenů.

Text publikace byl rozdělen do tří hlavních bloků. V prvním z nich, nazvaném zcela jednoduše *Rus*, jsou vyloženy dějiny původního ruského státu od počátků jeho geneze na přelomu 9. a 10. století do 12. století, kdy se v důsledku decentralizace politické moci začal vytrácet z dějin. Druhá část nazvaná *Rurikovské země mezi Litvou a hordou* sleduje, jak se na území původní Rusi zformovala ve 13. až 14. století celá řada nových státních útvarů, jež se sjednocovaly a vzápětí znovu dělily, a to v situaci, kdy na ně z jedné strany doléhala mongolská nadvláda a na druhé straně se staly objektem dynamické expanze mladého litevského státu, jež vyvrcholila počátkem 15. století. Ve třetí části s názvem *Na prahu novověku: moskevský stát* se pozornost přesouvá na sever východní Evropy, kde byl na přelomu 15. až 16. století dovršen proces politické integrace rurikovských zemí a zároveň došlo k emancipaci z područí tatarských chanátů. V daném prostoru se konstituoval rozlehlý moskevský stát, který začal být prezentován jako „nová ruská země“ a v tomto rámci postuloval během 16. století svoje územní nároky.

Dílo je určeno všem zájemcům o historii, kteří hledají ucelený erudovaný výklad starších ruských dějin. Úmyslem autorky bylo napsat čtivý a obsahově zajímavý text, který by tento cíl naplnil, a rozšířil tak poznatky o zemích východní Evropy, jejichž současnost poutá naši pozornost, také o poznání dávné minulosti.

Dana PICKOVÁ, *Byzantská princezna a moskevský gosudar*

Sňatek s rurikovským knížetem uzavřelo několik byzantských princezen, ale o většině z nich máme jen mlhavé informace, a dokonce neznáme ani jejich jména. Výjimku tvoří jen dvě z nich, Anna Porfyrogennéta, choť ruského knížete Vladimíra I. – nicméně ani o jejích osudech po příchodu do Kyjeva není téměř nic známo – a především Zóe Palaiologovna, neteř posledních dvou byzantských císařů, která se roku 1472 provdala za velkého knížete moskevského Ivana III.

V souvislosti s Ivanovým manželstvím s příslušnicí císařské dynastie Palaiologů se historický diskurs zaměřuje především na otázku, do jaké míry mohla Sofie zprostředkovat Moskvě takzvané byzantské dědictví. Přihlásil se moskevský panovník tímto dynastickým sňatkem skutečně k převzetí byzantské imperiální ideje a považoval se za dědice zaniklého římského impéria? Bylo jeho důsledkem, že začal příležitostně používat carský titul a pečeť s dvouhlavým orlem? To, co se zdá být na první pohled zřejmé, se stane mnohem diskutabilnějším, pokud si položíme otázku, co mohla dcera morejského despoty svému choti nabídnout, to znamená, co ve skutečnosti její byzantské dědictví zahrnovalo. Z toho vyplývá další otázka, zda to byla Sofie, kdo zprostředkoval moskevskému dvoru znalost okázalých byzantských ceremoniálů inspirovaných byzantskou dvorskou etiketou, například kde se v Moskvě inspirovali při přípravě prvního korunovačního obřadu, který proběhl roku 1498. V neposlední řadě bude zmíněno, jaké místo zaujala byzantská princezna na moskevském velkoknížecím dvoře a jakou roli hrála v panovnické rodině, především ve sporu o nástupnictví po smrti Ivana III.

Ivan PRCHLÍK, *Mohou být v textu De adm. imp. 29 pasáže převzaté z annálů Nicomacha Flaviana? Příspěvek do nedávné diskuse na stránkách Byzantinoslavik*

V článku publikovaném v *Byzantinoslavikách* v roce 2010 prezentoval Tibor Živkovič několik postřehů, na jejichž základě usoudil, že některé pasáže 29. kapitoly spisu *De administrando imperio* mohou být převzaté ze ztraceného dějepisného díla pozdně antického římského senátora Viria Nicomacha Flaviana, který zemřel, respektive spáchal sebevraždu po bitvě u Frigidu v roce 394. V roce 2013 však opět v *Byzantinoslavikách* tuto možnost razantně odmítl Ivan Basić. Tato diskuse, zdá se, proběhla mimo pozornost specialistů na pozdně antickou historiografii, kteří o možnostech dospět vůbec o Flavianově díle, o němž skutečně jsme z pramenů informováni doslova miniaturně, k nějakým dalším poznatkům, nebo s ním dokonce identifikovat hypotetický společný pramen několika děl dochovaných, vedou své vlastní spory. Je ale také možné, že vůdčí anglofonní badatelé, na jejichž postoji právě Basić staví, prostě jen necítili potřebu k jeho vystoupení něco dodávat, zatímco jejich oponenti z kontinentální Evropy se ke sporům, které v posledních letech uvázly na mrtvém bodě, už nevyjadřují obecně. Spor vedený na stránkách *Byzantinoslavik* ovšem povahu diskuse mezi zmíněnými specialisty dosti příznačně zračí. Živkovičův návrh totiž sice není nijak zvlášť přesvědčivě podložen, Basić si ovšem ke své polemice vybírá jen jeho slabiny a ani slůvkem nezmíní některé dílčí dobré postřehy, a tudíž není jasné, jak by dané skutečnosti v rámci své představy vysvětlil. A zároveň, jak už bylo řečeno, staví na argumentech anglofonních badatelů, ovšem účinnost, kterou jim tak jako oni přikládá, je i přes kategorická vyjádření, která od nich přebírá také, často přinejmenším sporná. Živkovičovu domněnku tak nelze považovat za vyvrácenou, nicméně zda a nakolik ji lze i podpořit, je opravdu otázkou.

Nad'a PROFANTOVÁ, *Kování a ozdoby byzantského typu ze 7. a 1. poloviny 8. století v Čechách.*

Narostl počet byzantských přezek, a to jak opaskových, tak přezek k závěsné tašce – ve 3 případech se zvěrnými motivy. Patří do 2. poloviny 7. století, možná i počátku 8. stol. Nově je k dispozici zdobená pinzeta z téže doby (Jevíčko na pomezí s Moravou).

Zlacená masivní přezka se zobákovitě zahnutým zdobeným trnem/jazýčkem, destičkou zdobenou motivem krácejícího gryfa doplněná úponkou má jedinou analogii destičky ve více než 1000 km vzdáleném Vrapu, patří horizontu Vrap-Erseke z 1. třetiny 8. století. Neúplné prolamované kování z Ratenic s motivem nakročeného mýtického zvířete (kočkovité šelmy?) je také byzantského původu a do Čech se mohlo dostat prostřednictvím Karpatské kotliny, kde se vzácně vyskytnou obdobné stylizace z 1. poloviny 8. století. Obě kování rozhojňují skupinu starších litých ozdob s vazbou na jih a jihovýchod, do Čech byly importovány.